

Evaluation of Challenges and Transformations of the University Entrance Exam (Konkur) Issue in Iran (1963-1978) Based on Ettelaat Newspaper Data

Mohsen Parvish*

Mohamad Bitarafan**

Abstract

In this article, using the historical research method and relying on archival documents and historical sources, the educational system in Iran and the dilemma of the university entrance exam (Konkur) during the period of 1342-1357 are examined. During this period, the Iranian educational system faced challenges due to the influence of the nationwide Konkur and the increasing demand for higher education. The establishment of higher education institutions during the Pahlavi era necessitated screening and entrance exams. This led to the recognition of Konkur as a rigorous and determinant exam for university admissions. This article focuses on the transformations and challenges of the Konkur issue in Iran, from its inception to the end of the Pahlavi regime, and examines the country's educational system. The research findings indicate that despite the government's efforts to eliminate Konkur and replace it with other methods, due to the lack of suitable alternatives and deficiencies in specific mechanisms, these efforts have never been successful, and the problems of Konkur have only increased over the years.

Keywords: Entrance Exam, Educational System, Problems, Information Newspaper, Pahlavi.

* Assistant Professor of History, University of Mohaghegh Ardabili (Corresponding Author),
mohsen.parvish@uma.ac.ir

** Assistant Professor of History, Kharazmi University, m.bitarafan@khu.ac.ir

Date received: 24/08/2023, Date of acceptance: 14/01/2024

Introduction

In this article, we delve into the Iranian educational system and the challenges posed by the university entrance exam, known as Konkur, during the period of 1963-1978. By employing the historical research method and drawing upon archival documents and historical sources, we aim to explore the evolution of the educational landscape in Iran amidst the prevalence of Konkur and the escalating demand for higher education... During the specified timeframe, the Iranian educational system encountered significant hurdles due to the widespread influence of Konkur and the growing need for advanced education opportunities. The establishment of higher education institutions during the Pahlavi era necessitated the implementation of screening and entrance exams, ultimately solidifying Konkur's status as a rigorous and decisive assessment for university admissions.

This article focuses on tracing the trajectory of the Konkur issue in Iran, from its inception to the conclusion of the Pahlavi regime, shedding light on the country's educational framework. Our research findings underscore the persistent challenges associated with Konkur, despite governmental endeavors to replace it with alternative methods. The inadequacy of viable substitutes and deficiencies in specific mechanisms have thwarted these reform efforts, leading to a deepening of the problems associated with Konkur over time.

Materials & method

In this article, the historical research method was utilized, drawing on archival documents and historical sources to examine the educational system in Iran and the challenges surrounding the university entrance exam (Konkur) during the period of 1963-1978. The Iranian educational system encountered difficulties during this time frame due to the impact of the nationwide Konkur and the growing demand for higher education. The establishment of higher education institutions in the Pahlavi era necessitated the implementation of screening and entrance exams, leading to the recognition of Konkur as a rigorous and decisive exam for university admissions.

Discussion & Result

The research conducted on the educational system in Iran and the challenges surrounding the university entrance exam (Konkur) during the period of 1342-1357 sheds light on the significant impact of Konkur on higher education and the evolving educational landscape in the country. The reliance on historical research methods and

93 Abstract

archival documents provided valuable insights into the historical context and the complexities of the Konkur issue.

The findings of the study underscore the persistent challenges faced by the Iranian educational system, particularly in relation to the nationwide Konkur exam and the growing demand for higher education. Despite attempts by the government to address these challenges and explore alternative methods to Konkur, the research indicates that the issues associated with Konkur have continued to escalate over time.

The recognition of Konkur as a rigorous and decisive exam for university admissions highlights the importance of understanding its historical significance and the implications for the educational system in Iran. The study's emphasis on the transformations and challenges of the Konkur issue from its inception to the end of the Pahlavi regime provides a comprehensive overview of the complexities involved.

Conclusion

During the Second Pahlavi era, the issue of mismatch between the capacity of universities and the number of candidates seeking admission to universities opened up in the country's educational landscape after the administration of the Konkur exam. Initially, Konkur was held at the level of faculties and universities, then transitioned to a nationwide and centralized format. Since the inception of Konkur, it had significant social and psychological impacts on the youth and their families, posing a serious threat to the country's educational system. In response to this situation, efforts to address this issue began. In 1969, the Ministry of Science proposed a plan in collaboration with the Ministry of Education to abolish Konkur and replace it with academic records. This plan also received approval from Mohammad Reza Shah Pahlavi. Unfortunately, this plan never came to fruition, and subsequent government efforts in the following years to eliminate Konkur did not yield the desired results due to various reasons such as lack of necessary infrastructure and resources. The significant social and psychological impacts on the youth and their families necessitated a suitable solution to resolve this issue. However, for various reasons such as the lack of infrastructure and necessary resources, plans to abolish Konkur did not achieve the desired outcome.

Bibliography

Approvals of the National Assembly, the law establishing the Ministry of Science and Higher Education (11/30/1346), period 22, number 1, p. 402.

Archives of National Library and Documents Organization (SAKMA), No. 220/15812, 297/7660, 297/49573.

Ayendagan, No. 2256, Saturday 7tir, 1354, p. 3, No. 1668, Saturday 16tir, 1352, p. 8, No. 774, Saturday, 18 Tir, 1349, p. 11, No. 498, Thursday, 16mordad, 1348, p. 11.

Ettelaat, No. 10878, Thursday, 1 shahrivar, 1341, p. 17; No 10879, Saturday 3rd of Shahrivar 1341, p. 6; No 10887, Monday 12th of Shahrivar 1341, p. 19; No 11137, Wednesday 19 tir 1342, p. 4; No. 11425, Tuesday, 9 tir, 1343, p. 11; No. 11429, Monday, 15 Tir, 1343, page 14; No. 11436, Wednesday, 24 Tir, 1343, p. 1; No. 11437, Thursday, 25 Tir, 1343, p. 1; No. 11438, Saturday, 27 Tir, 1343, p. 13; No. 11439, Sunday, 28 Tir, 1343, p. 13; No. 11450, Sunday, 11 Mordad, 1343, p. 12; No. 11458, Tuesday, 20 Mordad, 1343, p. 13; No. 11459, Wednesday, 21 Mordad, 1343, p. 13; No. 12648, Monday, 7 Mordad, 1347, p. 10; No. 12660, Monday, 21 Mordad, 1347, p. 20; No. 12664, Saturday, 26 Mordad, 1347, p. 21; No 12665, Sunday 27 Mordad 1347, p. 4; No 12955, Saturday 11 Mordad 1348, p. 4; No 12960, Thursday 16 Mordad 1348, p. 4; No 12961, Saturday 18 Mordad 1348, p. 16; No 12962, Sunday 19 Mordad 1348, pp. 1 and 4; No. 13238, Thursday, 18 Tir, 1349, p. 4; NO 13246, Sunday, 28 Tir, 1349, p. 4; No. 13544, Wednesday, July 23, 1350, p. 5; No. 13548, Monday, July 28, 1350, p. 20; No. 13851, Tuesday, 27 Tir, 1351, p. 20; No. 14144, Saturday, 16 Tir, 1352, p. 4; No. 14152, Monday, 25 Tir, 1352, p. 4; No. 15055, Wednesday, 16 Tir, 1355, p. 4; No. 15373, Wednesday, 5 Mordad, 1356, p. 4; No. 15631, Thursday, 18 KHordad, 1357, p. 5; No 15632, Saturday 20 KHordad 1357, p. 3; No 13239, Saturday 20 Tir 1349, p. 4; No. 14744, Tuesday, 7 Tir, 1354, p. 22; No. 13238, Thursday, 18 Tir, 1349, p. 4.

Koshesh, No. 11211, Thursday, 16 Mordad, 1348, p. 4.

Pik Khojasteh, year 23, number 998, Sunday, 25 Tir, 1351, p. 1.

ارزیابی چالش‌ها و تحولات مسئله کنکور در ایران

(۱۳۴۲-۱۳۵۷)

براساس داده‌های روزنامه/اطلاعات

محسن پرویش*

محمد بی‌طرفان**

چکیده

در این مقاله، با استفاده از روش تحقیق تاریخی و با استناد به اسناد آرشیوی و منابع تاریخی، نظام آموزشی ایران و معضل کنکور در دوره زمانی ۱۳۴۲-۱۳۵۷ مورد بررسی قرار می‌گیرد. در دوره مذکور، نظام آموزشی ایران با تأثیر کنکور سراسری و افزایش تقاضا برای تحصیل با چالش‌هایی مواجه شد، چراکه ایجاد مراکز آموزش عالی در دوران پهلوی نیاز به غربال‌گری و آزمون ورودی را به وجود آورد. این موضوع باعث شد که کنکور به عنوان یک آزمون سنگین و تعیین کننده برای ورود به دانشگاه‌ها شناخته شود. مقاله حاضر با تمرکز بر تحولات و چالش‌های مسئله کنکور در ایران، از بدو تأسیس آن تا پایان حکومت پهلوی، به بررسی نظام آموزشی کشور می‌پردازد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که با وجود تلاش‌های دولت برای حذف کنکور و جایگزینی آن با روش‌های دیگر، به دلیل عدم وجود جایگزین مناسب و نقص سازوکارهای معین، این تلاش‌ها هرگز به موفقیت نرسیده و مشکلات کنکور هر سال بیش‌تر شده است.

کلیدواژه‌ها: کنکور، نظام آموزشی، معضلات، روزنامه/اطلاعات، پهلوی.

* استادیار، تاریخ، دانشگاه محقق اردبیلی (نویسنده مسئول)، mohsen.parvish@uma.ac.ir

** استادیار، تاریخ، دانشگاه خوارزمی، m.bitarafan@khu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۴

۱. مقدمه

مسئله کنکور در ایران یکی از مهم‌ترین و پربحث‌برانگیزترین مسائل در حوزه آموزش و پرورش است. این آزمون ورودی، که هر ساله برگزار می‌شود، تأثیر به‌سزایی بر زندگی خانواده‌ها و داوطلبان دارد و به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و نفس‌گیرترین رقابت‌های علمی در کشور شناخته می‌شود. از اوایل دهه ۱۳۴۰، با افزایش تقاضا برای برخی از رشته‌ها و کمبود ظرفیت دانشگاه‌ها، مسئولان آموزشی هر دانشگاه مجبور شدند یک آزمون ورودی تعیین کنند. اولین بار که این آزمون ورودی در ایران برگزار شد مربوط به دانشکده پزشکی دانشگاه تهران بود، اما نخستین کنکور سراسری در ایران به تاریخ ۱۵ مرداد سال ۱۳۴۸ برمی‌گردد. این آزمون به‌صورت سؤالات پاسخ کوتاه برگزار شد و از همان سال، یک مسابقه علمی سنگین را به‌وجود آورد. با وجود اهمیت و جایگاه کنکور در سیستم آموزشی کشور، معضلات و چالش‌هایی نیز وجود دارد که برای داوطلبان و خانواده‌ها ممکن است به صدمات جسمی و روانی غیرقابل جبران منجر شود. از این رو، مسئله اصلی پژوهش در این جا این است که مهم‌ترین چالش‌های نظام آموزشی کشور در مواجهه با مسئله کنکور چه بوده است و چرا سازوکارهای جایگزین کنکور به نتیجه و حذف کنکور منجر نشدند؟ هدف اصلی این پژوهش ارزیابی جامع‌تر چالش‌ها و تحولات مسئله کنکور در ایران در بازه زمانی ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ است. با استفاده از داده‌های روزنامه‌اطلاعات، می‌کوشیم تا به تحلیل دقیقی از مسئله کنکور در این دوره زمانی بپردازیم و عواملی را که باعث عدم حذف کنکور شده‌اند شناسایی کنیم. این پژوهش به‌منظور پرکردن خلأ در پژوهش‌های قبلی در این زمینه انجام شده است و امیدواریم که نتایج و یافته‌های آن بتواند به بهبود سیستم آموزشی کشور کمک کند.

۲. بسترها و زمینه‌های شکل‌گیری کنکور در ایران

برگزاری آزمون در دانشگاه‌ها به اواخر دوره رضاشاه برمی‌گردد. در سال ۱۳۱۷، دانشکده‌های گروه پزشکی، فنی، و حقوق دانشگاه تهران اقدام به برگزاری آزمون ورودی کردند. این مسئله در عصر پهلوی دوم گسترش بیش‌تری پیدا کرد، به‌طوری‌که در سال ۱۳۳۷ آزمون‌های ورودی دانشگاهی شد. تا اوایل دهه ۱۳۴۰ ش، هر دانشگاهی در ایران شیوه‌ای متفاوت برای گزینش دانشجو داشت. در این بین، دانشگاه‌ها ملاک‌ها و معیارهای مخصوص به خود داشتند. برای اولین بار در دانشکده پزشکی دانشگاه تهران به‌دلیل تعداد زیاد متقاضیان امتحانی هماهنگ برگزار شد. در این بین، اولویت اول داوطلبان هم دانشکده پزشکی بود. در صورت عدم

موفقیت در این امتحان به سراغ سایر دانشکده‌ها و رشته‌ها می‌رفتند. در سال ۱۳۴۱، این آزمون دچار تغییراتی شد و قرار شد امتحان سراسری برای دانشگاه‌ها برگزار شود. اولین نوع کنکور دانشگاه تهران هم در روزهای جمعه و شنبه دوم و سوم شهریور سال ۱۳۴۱ با رقابت بین ۱۲۸۴۷ نفر آغاز شد که قرار بود برای ۲ تا ۳ هزار نفر آن‌ها صندلی دانشگاه اختصاص یابد. روز اول کنکور از ساعت هفت و نیم صبح ۶۷۰۹ نفر در گروه طبیعی کنکور عمومی دانشگاه شرکت کردند. در روز بعدی هم گروه ادبی با ۱۵۰۴ نفر داوطلب و گروه ریاضی با ۴۳۳۴ نفر داوطلب در کنکور عمومی دانشگاه شرکت کردند. یکی از قانون‌های این کنکور این بود که کسانی که سه سال در کنکور دانشکده پزشکی مردود می‌شدند حق شرکت در امتحان را نداشتند. علاوه بر این، داوطلبانی که در دانش‌سرای عالی ثبت‌نام کرده بودند هم حق شرکت در کنکور دانشگاه تهران را نداشتند (روزنامه/اطلاعات ۱ شهریور ۱۳۴۱: ۱۷). این کنکور به صورت تستی برگزار شد. قبول‌شدگان کنکور ریاضی در ۱۲ شهریور اعلام شد که ۱۰۷۰ نفر در مرحله اول قبول شده بودند که می‌توانستند در دو دانشکده مربوط و یک دانشکده به‌طور آزاد نام‌نویسی کنند (روزنامه/اطلاعات ۱۲ شهریور ۱۳۴۱: ۱۹).

در سال ۱۳۴۲ نیز امتحان عمومی توسط دانشگاه تهران و امتحان اختصاصی توسط دانشکده‌ها انجام می‌شد. امتحان عمومی ورودی در یک جلسه و در دو قسمت انجام می‌شد. در قسمت اول، از داوطلبان امتحان زبان فارسی و زبان خارجه گرفته می‌شد. قسمت دوم هم دارای سه رشته ادبی، طبیعی، و ریاضی بود که داوطلبان برحسب نوع دیپلمی که داشتند در یکی از این سه گروه شرکت می‌کردند (روزنامه/اطلاعات ۱۹ تیر ۱۳۴۲: ۱). در سال ۱۳۴۳ دانشگاه‌ها بار دیگر به صورت مستقل به پذیرش دانشجو اقدام کردند. داوطلبان باید تقاضانامه شرکت در کنکور را پستی می‌فرستادند. در کنکور سال ۱۳۴۳، یک تغییر کوچکی در پاسخ‌نامه به وجود آمده بود. در این پاسخ‌نامه‌ها، از داوطلبان سؤال می‌شد که مشخصات خود را از نظر این که به کدام دانشکده‌ها می‌روند یا می‌خواهند در کدام دانشگاه تحصیل کنند و یا در کدام رشته می‌خواهند تحصیل کنند درج کنند (روزنامه/اطلاعات ۹ تیر ۱۳۴۳: ۱۱).

هم‌زمان با بالا رفتن تب کنکور، بازار سودجویی و کلاه‌برداری هم رونق یافت، به طوری که سؤالاتی به عنوان سؤالات کنکور در کوچه و بازار به فروش می‌رسید؛ مسئله‌ای که با واکنش رئیس آموزش کل دانشگاه تهران روبه‌رو شد. دکتر کاردان اشاره داشت که سؤالات امتحانی کاملاً محرمانه است و سؤالاتی که در کوچه و بازار به فروش می‌رسند شگردهای عده‌ای منفعت‌طلب هستند که «از روی تخیل خود» اقدام به تهیه سؤال می‌کنند (روزنامه/اطلاعات ۱۵ تیر ۱۳۴۳: ۱۴).

دانشگاه تهران در ۲۴ تیر ۱۳۴۳ طی اطلاعیه‌ای تغییرات جدیدی در دوره لیسانس و دیگر امور داد. بدین ترتیب که دوره لیسانس در تمام دانشکده‌ها به‌جز دانشکده پزشکی چهار سال شد و برای اخذ درجات پس از لیسانس و دیگری برنامه جداگانه اضافی باید طی کنند. علاوه‌براین، دوره کامل تحصیل در دانشکده‌های داروسازی و دندان‌پزشکی هم هفت سال اعلام شد که بعد از طی دوره چهار سال درجه لیسانس داروسازی می‌گیرند (روزنامه/اطلاعات ۲۴ تیر ۱۳۴۳: ۱). دکتر صناعی، رئیس هیئت اجراییه کنکور دانشگاه تهران، تنها راه موفقیت داوطلبان در کنکور را تنظیم زمان و کنترل استرس عنوان کرد. او هم‌چنین معتقد بود که باید تاریخ کنکور و نحوه کنکور تغییر کند. بدین ترتیب که حساب دانشگاه از دبیرستان جدا باشد و داشتن دیپلم تنها ملاک شرکت در امتحانات ورودی دانشگاه نباشد. او این را هم اشاره کرد که باید منابع کنکور برای داوطلبان مشخص باشد تا آن‌ها بدانند سؤالات امتحانی کنکور از چه کتابی خواهد بود (همان).

تعداد داوطلبان کنکور سال ۱۳۴۳ رشد بیش‌تری نسبت به سال‌های قبل داشت. امتحانات ورودی دانشگاه‌ها از صبح روز شنبه ۲۷ تیر در تهران، تبریز، اصفهان، و مشهد برگزار می‌شد (روزنامه/اطلاعات ۲۵ تیر ۱۳۴۳: ۱). رئیس دانشگاه تهران ضمن برگزاری کنکور گفت که دانشگاه امسال بر ظرفیت خود افزوده است و نتایج کنکور تا بیست روز دیگر اعلام می‌شود (روزنامه/اطلاعات ۲۷ تیر ۱۳۴۳: ۱۳). برای اولین بار در این کنکور مسئولان دانشگاه برای این‌که شرکت‌کنندگان کنکور را کاملاً از نتایج امتحانات آگاه کنند تصمیم گرفتند کلیه تست‌های امتحانی با پاسخ‌های صحیح را منتشر کنند و ریزنمرات شرکت‌کنندگان نیز به‌صورت جداگانه برای اطلاع آنان اعلام شد (روزنامه/اطلاعات ۱۱ مرداد ۱۳۴۳: ۱۲). در کنکور سال ۱۳۴۳، از حدود ۱۸۰۰۰ شرکت‌کننده ۲۰۵۰ نفر قبول شدند که ۲۸۸ نفر دختر بودند. از این تعداد هم ۲۲۵ نفر در رشته طبیعی، ۴۲ نفر در رشته ادبی، و ۲۱ نفر در رشته ریاضی قبول شده بودند (روزنامه/اطلاعات ۲۰ مرداد ۱۳۴۳: ۱۳). در کنکور سال ۱۳۴۳، تعداد قبول‌شدگان بسیار اندک بود، چراکه دانشگاه تهران برخلاف سال‌های قبل سهمیه ذخیره قبول نمی‌کرد و هرکس که نمره قبولی آورده بود اسمش را اعلام کرده بودند. مسئولان دانشگاه هم دلیل این امر را انتخاب افراد مستعد می‌دانستند. ازسویی، آن‌ها دوره متوسطه را ناقص می‌دانستند و تأکید می‌کردند که باید تحصیلات متوسطه از صورت فعلی خارج شود و برنامه‌ای متناسب با تحصیلات دانشگاهی تعلیم داده شود.

ارزیابی چالش‌ها و تحولات مسئله کنکور در ... (محسن پرویش و محمد بی‌طرفان) ۹۹

با قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی در ۱۳۴۶/۱۱/۳۰ مسئله ورود به آموزش عالی وارد مرحله تازه‌ای شد. به موجب قانون وزارت علوم و آموزش عالی، مهم‌ترین وظایف آن عبارت بود از:

الف) تعیین هدف‌های علمی و تحقیقاتی و آموزشی و تهیه و تنظیم برنامه‌های مربوط به علوم و پژوهش‌های علمی و آموزش عالی با توجه به نیازمندی‌های کشور؛

ب) تعیین خط‌مشی آموزشی کشور و تمرکز برنامه‌ریزی در امر آموزش ملی و تنظیم طرح‌های کلی و اساسی آموزشی در کلیه سطوح و رشته‌های تعلیماتی و هماهنگ‌سازی آنها با یکدیگر در مورد طرح‌های مربوط به تعلیمات در سطوح ابتدایی و متوسطه، وزارت علوم، و آموزش عالی هدف مذکور را با همکاری وزارت آموزش و پرورش و در مورد طرح‌های مربوط به مسائل فرهنگ و هنر با همکاری وزارت فرهنگ و هنر تأمین خواهد کرد (مصوبات مجلس شورای ملی، قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی ۱۳۴۶/۱۱/۳۰: ۴۰۲؛ ساکما، سند ۲۹۷/۴۹۵۷۳).

در سال ۱۳۴۷، «مرکز آزمون‌شناسی ایران» با هدف تعیین نحوه گزینش دانشجویان برای ورود به دانشگاه‌ها توسط وزارت علوم و آموزش عالی ایران تأسیس شد. مجید رهنما، وزیر علوم و آموزش عالی، خبر از سازمانی برای کنکور یا امتحان ورودی دانشگاه‌ها می‌دهد که کارش مسئول مطالعات و انجام کنکور و انتخاب دانشجو برای دانشگاه‌ها باشد (روزنامه اطلاعات ۲۶ مرداد ۱۳۴۷: ۲۱). در همین سال، دانشگاه اصفهان و تبریز تصمیمی مبنی بر قائل شدن شرط سن برای ورود به دانشگاه می‌گیرند که با موجی از واکنش‌ها روبه‌رو می‌شوند و آن را برخلاف قانون اساسی و برخلاف اعلامیه جهانی حقوق بشر عنوان می‌کردند (روزنامه اطلاعات ۷ مرداد ۱۳۴۷: ۱۰).

۳. برگزاری اولین کنکور سراسری دانشگاه‌ها در ایران

در ۱۵ مرداد ۱۳۴۸، اولین آزمون ورودی سراسری به دانشگاه‌های کشوری و به عبارتی نخستین کنکور ورودی ۱۲ دانشگاه و مدرسه عالی دولتی در ایران به صورت متمرکز برگزار شد و جنب و جوش زیادی شهر را فرا گرفته بود. از ساعت شش صبح رفت و آمد وسایل نقلیه غیرعادی به چشم می‌خورد و حوالی حوزه‌های امتحانی دانشگاه‌های تهران، ملی ایران، و مدرسه عالی بازرگانی جنب و جوش زیادی دیده می‌شد. شرکت‌کنندگان در کنکور با هر وسیله‌ای که

پیدا می کردند خود را به حوزه های امتحانی می رساندند. اولین جلسه از اولین روز «نخستین کنکور سراسری دانشگاه ها و مدارس دولتی» از ساعت هشت صبح ۱۵ مرداد ۱۳۴۸ با حضور ۱۲۹۶۴ شرکت کننده در تهران و ۴۸۱۸ داوطلب در شهرستان های اصفهان، شیراز، مشهد، تبریز، اهواز، و ارومیه برگزار شد که چون دیپلم ادبی بودند باید به سؤالات فلسفه، منطق، و اخلاق پاسخ می دادند (روزنامه آیندگان ۱۶ مرداد ۱۳۴۸: ۱۱). پس از پایان نوبت اول داوطلبان از فرصت تنفس یک ساعته خود استفاده کردند و سپس داوطلبان سؤالات عربی را پاسخ دادند که ۸۱۹۱ نفر در تهران و ۳۵۲۸ نفر در شهرستان ها در این امتحان شرکت کردند. یکی از نکات برجسته در کنکور سال ۱۳۴۸ استفاده از دستگاه های بی سیم پلیس بود. مرکز این بی سیم اتاق دکتر فریار، معاون وزارت علوم و رئیس هیئت اجرایی کنکور، بود. در محل ستاد هر حوزه نیز یک بی سیم قرار داشت که مرتب با مرکز تماس داشتند. براساس اطلاعات منتشر شده از اولین کنکور سراسری سطح سؤالات بسیار ساده بوده است. چنان که اغلب داوطلبان ریاضی معتقد بودند که سؤالات مناسب رشته ریاضی نبوده است و دو سه نفر از داوطلبان دیپلم ریاضی نیز معتقد بوده اند وقت زیاد امتحان حوصله بر بوده است. روز پنجشنبه در نوبت اول از ساعت ۸ تا ۹ صبح مخصوص سؤالات «فارسی» بود که به علت راحتی سؤالات داوطلبان بعد از نیم ساعت سالن جلسه را ترک کردند. و در نوبت دوم، اختصاص به سؤالات «زبان خارجی» داشت که علاوه بر انگلیسی، عده ای هم زبان های فرانسه، ایتالیایی، روسی، و آلمانی را امتحان دادند. نخستین کنکور سراسری دانشگاه ها و مدارس دولتی کشور در روز شنبه ۱۸ مرداد ۱۳۴۸ خاتمه پیدا کرد (روزنامه اطلاعات ۱۶ مرداد ۱۳۴۸: ۴).

یکی از تدابیری که از سوی برگزارکنندگان کنکور اندیشیده شده بود این بود که:

تعدادی اتومبیل در حوزه ها گذاشته شده بود تا کسانی را که دیر می رسند برای این که پشت درهای بسته نمانند آن ها را به حوزه مربوط برساند، ولی در دانشگاه تهران این اتومبیل ها پس از بسته شدن در حوزه های داخلی باز هم با همان سرعت بالا و پایین می رفتند و داوطلبانی را که دیر رسیده بودند به پشت درهای بسته می آوردند، ولی دیگر امیدی نبود (همان).

بعد از پایان اولین آزمون سراسری در بعدازظهر شنبه ۱۸ خرداد ۱۳۴۸، حالا وقت تصحیح اوراق کنکور می رسید که از روز بعد شروع شد. استادان زیادی در دانشکده فنی دانشگاه تهران جمع شدند و ضمن آشنایی با یکدیگر نحوه تصحیح اوراق امتحانی را فراگرفتند. تلاش شده بود تا تصحیح اوراق تا پایان مرداد انجام شود و این امر زیر نظر شورای اجرایی مرکز

آزمون‌شناسی وزارت علوم و آموزش عالی صورت می‌گرفت (روزنامه‌اطلاعات ۱۹ مرداد ۱۳۴۸: ۱، ۴). هم‌چنین، اوراق امتحانی داوطلبان از شهرستان‌های محل برگزاری کنکور هم به تهران ارسال شد و پس از جداکردن مشخصات ورقه و شماره‌گذاری رمز تصحیح اوراق آغاز شد. به‌گفته دکتر مهندسی، سخن‌گوی مرکز آزمون‌شناسی، تصحیح اوراق تا آخر مرداد خاتمه می‌یافت و طی ده روز اول شهریور نتایج کنکور استخراج و لیست قبول‌شدگان به دانشگاه‌ها ارسال می‌شد (روزنامه‌اطلاعات ۱۸ مرداد ۱۳۴۸: ۱۶). رئیس مرکز آزمون‌شناسی درباب تصحیح اوراق این را اضافه کرد که کلیه اوراق داوطلبان پس از جمع‌آوری برای استادان مربوطه فرستاده می‌شود و پس از این‌که مجموعه‌اوراقی را استادی تصحیح کرد استاد دیگر آن را کنترل می‌کند. هم‌چنین، پس از پایان کار تصحیح اوراق امتحانی به مرکز آمار ایران فرستاده می‌شود تا نمرات اوراق با ضریبی که در نظر گرفته شده بود محاسبه شود (روزنامه‌کوشش ۱۶ مرداد ۱۳۴۸: ۴). به‌هرحال، از میان ۴۸۵۰۰ داوطلب حدود ۸۸۵۰ نفر قرار بود پذیرفته شوند (روزنامه‌آیندگان ۱۶ مرداد ۱۳۴۸: ۱۱).

در کنکور سال ۱۳۴۸، در استان‌داری آذربایجان غربی، استان‌دار اقدام به خودابتکاری کرده بود که نشان از توجه و اهمیتی است که به موفقیت و راحتی شرکت‌کنندگان در آزمون می‌دهد. او جزوهای را در میان شرکت‌کنندگان توزیع کرده بود که در آن تمام اطلاعات موردنیاز برای شرکت در آزمون آمده بود. این اقدام نشان از دقت و دقت استان‌دار در برنامه‌ریزی و ارائه اطلاعات کامل به شرکت‌کنندگان داشت. علاوه‌براین، استان‌داری آذربایجان غربی برای راحتی شرکت‌کنندگان درطول چند روز امتحانات مدارس را انتخاب کرده بود که وسایل نگه‌داری از شرکت‌کنندگان را فراهم کرده بودند. هم‌چنین، خوابگاه‌های مقدماتی برای شرکت‌کنندگان ایجاد شده بود و یک سرویس امدادی نیز برای آن‌ها فراهم شده بود. علاوه‌براین، استان‌دار به این امر اکتفا نکرده بود و شماره‌تلفن خود را مستقیماً با خود او در میان گذاشته بود. این اقدام نشان از آمادگی و تمایل استان‌دار به دریافت نظر‌ها و پاسخ‌گویی به سؤالات و مشکلات شرکت‌کنندگان است (روزنامه‌آیندگان ۱۹ مرداد ۱۳۴۸: ۵).

۴. تحولات مسئله کنکور: تغییرات در ساختار، محتوا، و سیاست‌ها

درطول دوره زمانی مشخص‌شده، مسئله کنکور تحولاتی را تجربه کرده است که به تغییراتی در ساختار و نحوه برگزاری آزمون، محتوا، و سطح سؤالات و سیاست‌ها و قوانین مربوط به کنکور منجر شده است.

۱.۴ تغییر در ساختار آزمون

در طول سال‌ها ساختار کنکور تغییر کرده است. از سال‌های اولیه تاکنون، تغییراتی در تعداد دروس و زمان برگزاری آزمون‌ها، نحوه ارزش‌یابی، و نحوه تصحیح آزمون‌ها صورت گرفته است. این تغییرات در ساختار آزمون به‌منظور افزایش دقت در ارزیابی داوطلبان صورت گرفته است. در کنکور سال ۱۳۴۸، داوطلبان مجبور نبودند به شهرهای مختلف سفر کنند و در هر شهری که می‌خواستند ثبت‌نام کنند این امکان به آن‌ها داده شد که در تهران و شش شهر دانشگاهی کشور ثبت‌نام کنند و برای پنج رشته مختلف دانشکده‌های تهران و شهرستان‌ها امتحان بدهند (روزنامه/اطلاعات ۱۸ مرداد ۱۳۴۸: ۵). در واقع، با این ساختار ثبت‌نام، داوطلبان تنها یک بار هزینه ثبت‌نام را پرداخت می‌کردند و برای پنج رشته مختلف دانشکده‌ها امتحان می‌دادند. این باعث کاهش هزینه‌های مربوط به سفر به شهرهای مختلف و پرداخت هزینه‌های متعدد برای هر رشته شد (روزنامه/آیندگان ۱۳۴۸: ۵). هم‌چنین، زمانی که برای سفر صرف نمی‌شد، می‌توانستند بیش‌تر در مطالعه و آمادگی برای امتحانات سرمایه‌گذاری کنند. ضمن این‌که با تسهیل در دسترسی و کاهش هزینه، تعداد داوطلبانی که در امتحانات شرکت می‌کردند احتمالاً افزایش می‌یافت. این موضوع باعث افزایش رقابت بین داوطلبان شد و ممکن است سطح سختی و رقابت در امتحانات نیز افزایش یافته باشد.

اطلاعات نشان می‌دهد که تعداد داوطلبان کنکور سراسری در سال ۱۳۴۹ نسبت به سال‌های قبل افزایش قابل‌ملاحظه‌ای داشته است. ۶۳ هزار داوطلب در تهران و شش شهرستان دارای دانشگاه و دانشکده در این آزمون شرکت کردند. این افزایش نشان می‌دهد که علاقه و تمایل داوطلبان به شرکت در کنکور سراسری در سال ۱۳۴۹ افزایش یافته بود. در سال ۱۳۴۹، آزمون کنکور به‌صورت تستی برگزار شد. این نوع آزمون به داوطلبان امکان می‌دهد با انتخاب گزینه صحیح از بین گزینه‌های موجود، پاسخ صحیح را انتخاب کنند. این ساختار آزمون معمولاً برای ارزیابی دانش و مهارت‌های عمومی و تخصصی داوطلبان استفاده می‌شود. علاوه‌بر تست‌ها، در سال ۱۳۴۹ یک پرسش‌نامه نیز بین داوطلبان توزیع شد. این پرسش‌نامه شامل سؤالاتی درباره علاقه‌ها، تجربیات، مهارت‌ها، و سایر جنبه‌های شخصیتی و توانایی‌های داوطلبان بود. تصمیم بر آن بود مطالب این پرسش‌نامه مورد استفاده دانشگاه‌ها و مدارس عالی برای انتخاب دانشجو قرار گیرد. این ابزار می‌توانست به‌عنوان یک ابزار تکمیلی برای ارزیابی داوطلبان و انتخاب دانشجو‌ها استفاده شود (روزنامه/اطلاعات ۱۸ تیر ۱۳۴۹: ۴).

۲.۴ تغییر در محتوا و سطح سؤالات

در طول دوره زمانی مشخص شده، محتوا و سطح سؤالات کنکور نیز تغییر کرده است. از سؤالاتی با محتوای عمومی و کلی در ابتدای برگزاری کنکور به سؤالاتی با محتوای تخصصی و عمیق در سال‌های بعدی تغییر یافته است. این تغییرات به منظور ارزیابی دقیق‌تر دانش و توانایی‌های داوطلبان صورت گرفته بود. در دوره اولیه برگزاری کنکور سراسری، از سؤالات امتحانات سال‌های قبل برای تدوین سؤالات استفاده می‌شد. اما این روش عاری از عیب و نقص نبود. در این روش، تحصیلات قبلی داوطلبان به صورت سؤالات کوتاه‌جواب، که برایشان ناآشنا بود، مورد امتحان قرار می‌گرفت. این به معنای این بود که داوطلبان باید بدون اطلاع از نتیجه آزمون خود در حین امتحان نسبت به انتخاب رشته مبادرت کنند. این روش انتخاب رشته براساس سؤالات کوتاه‌جواب می‌توانست برای داوطلبان چالش‌هایی را به همراه داشته باشد، زیرا آن‌ها باید بدون داشتن اطلاعات کامل درباره نتیجه آزمون خود تصمیمی را درباره رشته تحصیلی خود بگیرند. این ممکن است باعث شک و تردید در داوطلبان شود و ممکن است تصمیم‌گیری درست و مناسب برای آینده تحصیلی آن‌ها را دشوار کند. با این حال، این روش در زمان خود به عنوان یک روش قابل قبول برای انتخاب رشته تحصیلی در کنکور سراسری مورد استفاده قرار می‌گرفت. داوطلبان براساس علاقه و توانایی‌های خود بدون داشتن اطلاعات کامل درباره نتیجه آزمون تصمیم می‌گرفتند. این روش می‌تواند به داوطلبان امکان دهد تا در زمینه‌ای که به آن علاقه دارند و استعداد دارند تحصیل کنند (روزنامه اطلاعات ۱۸ مرداد ۱۳۴۸: ۱۶).

نقطه تمایز کنکور سراسری سال ۱۳۴۸ این بود که از آن سال تاکنون به طور متمرکز در سراسر کشور برگزار می‌شود. این به معنای این است که همه داوطلبان در سراسر کشور در یک زمان و با شرایط یکسان در این آزمون شرکت می‌کنند. یکی از نکات دیگر درباره کنکور سراسری تفکیک مواد درسی امتحانی است. در این آزمون، مواد درسی مختلف از داوطلبان در روزهای مختلف امتحان می‌شود. به عبارت دیگر، داوطلبان در چند روز متوالی کنکور می‌دهند نه این که در یک روز همه دروس را امتحان دهند. این روش برای داوطلبان امکان می‌دهد تا برای هر درس بهتر آماده شوند و به طور جداگانه بر روی هر ماده درسی تمرکز کنند. در کنکور سراسری، سؤالات امتحان نیز به صورت تشریحی بودند. این به معنای این است که داوطلبان باید به سؤالات با جزئیات پاسخ دهند و از آموختن روش‌های مختلف تست‌زنی و تعامل با پرسش‌های چهارگزینه‌ای معاف بودند. این تفاوت در نوع سؤالات باعث می‌شد که داوطلبان

باید بیش‌تر درک عمیقی از موضوعات درسی داشته باشند و توانایی تحلیل و تفسیر مفاهیم را نشان دهند. باتوجه‌به گزارش روزنامه‌/اطلاعات، روز اول کنکور سال ۱۳۴۸ با رضایت بیش‌تری از ساده‌بودن سؤالات توسط بیش‌تر از ۱۷ هزار داوطلب شرکت‌کننده به‌پایان رسید. این تعداد از مجموع حدود ۴۸ هزار داوطلب، که درکل شرکت کرده بودند، اظهارنظر مثبت کردند. اما برخی از داوطلبان، به‌خصوص در رشته ریاضی، انتظار سؤالات دشوارتری را داشته‌اند و تنها ۲ تا ۳ نفر از آن‌ها معتقد بوده‌اند که زمان آزمون بسیار طولانی بوده و حوصله آن‌ها سر جلسه آزمون سر رفته است. این نظرها نشان می‌دهند که عمومیت داوطلبان رضایت خود را از ساده‌بودن سؤالات بیان کرده‌اند، اما برخی افراد در رشته ریاضی ممکن است نیاز به سؤالات دشوارتر و چالش‌برانگیزتر داشته باشند (روزنامه‌/اطلاعات ۱۶ مرداد ۱۳۴۸: ۱۲).

در کنکور سال ۱۳۵۱، بیش از ۸۰ هزار نفر شرکت کرده بودند که فقط ۱۰۴۳۸ نفر آنان به دانشگاه و مدارس عالی راه پیدا کردند. این نشان می‌دهد که رقابت بسیار شدید برای ورود به دانشگاه‌ها و مدارس عالی در این سال وجود داشته است. در این دوره، مرکز محاسبات دانشگاه آریامهر مسئول تصحیح اوراق کنکور بود. این مرکز از ماشین‌های الکترونیکی برای تصحیح اوراق استفاده می‌کرد. این دستگاه‌ها قادر بودند در هر دقیقه دویست ورقه امتحانی را تصحیح کنند. استفاده از این تکنولوژی بهبود قابل‌توجهی در سرعت و دقت تصحیح اوراق کنکور ایجاد کرده است. در کنکور سال ۱۳۵۱، برای اولین بار تست هوش و استعداد تحصیلی به‌عنوان بخشی از آزمون مطرح شد. طراح این سؤالات دکتر رضوی، دانشیار دانشگاه پهلوی شیراز، بود. در این تست، تمرکز بر یافتن استعداد کلامی و استعداد ریاضی قرار داشت (روزنامه‌/اطلاعات ۲۷ تیر ۱۳۵۱: ۲۰).

۳.۴ تغییرات در سیاست‌ها و قوانین کنکور

سیاست‌های مربوط به کنکور نیز درطول سال‌ها تغییر کرده است. این تغییرات شامل تغییر در روش انتخاب رشته، تغییر در نحوه ارزیابی و انتخاب داوطلبان، تغییر در سیستم سوابق تحصیلی، و تغییر در سیاست‌های ورود به دانشگاه‌ها می‌شود. داوطلبان در کنکور سراسری سال ۱۳۴۸ باتوجه‌به نوع دیپلم (ریاضی، طبیعی، و ادبی)، رعایت شرایط و ضوابط پذیرش دانشگاه‌ها و مؤسسات، و همچنین رعایت ضوابط پذیرش در رشته‌های متنوع پنج رشته تحصیلی را براساس علاقه خود به‌ترتیب انتخاب می‌کردند. این روش انتخاب رشته تحصیلی براساس علاقه به داوطلبان امکان می‌داد تا در زمینه‌ای که به آن علاقه دارند و استعداد دارند

ارزیابی چالش‌ها و تحولات مسئله کنکور در ... (محسن پرویش و محمد بی‌طرفان) ۱۰۵

تحصیل کنند. باتوجه به نوع دیپلم و شرایط پذیرش، داوطلبان می‌توانند رشته‌های مختلفی را انتخاب کنند و براساس علاقه خود، پنج رشته تحصیلی را به ترتیب انتخاب کنند. در کنکور سال ۱۳۵۲، بیش از بیست هزار نفر، که ثبت نام کرده بودند، به دلایلی سر جلسه امتحان حاضر نشده بودند. دلایل این غیبت‌ها در اطلاعات ارائه شده ذکر نشده است (روزنامه/اطلاعات ۱۶ تیر ۱۳۵۲: ۴؛ روزنامه/آیندگان ۱۶ تیر ۱۳۵۲: ۸).

در کنکور سال ۱۳۵۲، خصوصیت جالبی وجود داشت که تمام ظرفیت رشته‌های تربیت دبیر و نصف ظرفیت رشته‌های کشاورزی دانشگاه‌های شهرستان‌ها به داوطلبان بومی اختصاص داده شده بود. این اقدام به منظور تأمین نیازمندی‌های هر منطقه به معلم و کشاورز صورت گرفته بود. در همین جهت، در کنکور سال ۱۳۵۲، انتخاب دانشجویان رشته پرستاری هر دانشگاه به خود دانشگاه واگذار شده بود تا با استفاده از داوطلبان محلی بتوانند به تربیت کادر پرستار مورد احتیاج در منطقه خود و رفع نیازمندی‌های موجود به صورت مستقل اقدام کنند (روزنامه/اطلاعات ۲۵ تیر ۱۳۵۲: ۴). در کنکور سال ۱۳۵۴، حدود ۱۸۰ هزار داوطلب در سراسر کشور و در ۱۸۹ حوزه امتحان دادند (روزنامه/آیندگان ۷ تیر ۱۳۵۴: ۳).

باتوجه به اطلاعات ارائه شده، می‌توان نتیجه گرفت که در سال‌های ۱۳۵۲ و ۱۳۵۴، تغییرات مهمی در سیاست‌ها و قوانین کنکور اتفاق افتاده است. هم‌چنین، تخصیص ظرفیت رشته‌های تربیت دبیر و کشاورزی به داوطلبان بومی و تخصیص رشته پرستاری به دانشگاه‌ها نیز اقداماتی بودند که به منظور تأمین نیازمندی‌های هر منطقه و رفع نیازمندی‌های موجود صورت گرفته بودند.

طرح گزینش دانشجو براساس معدل و عوامل دیگر یکی از نکات بارز کنکور در سال ۱۳۵۴ بود. در سال ۱۳۵۴، طرحی تصویب شد که براساس آن، گزینش دانشجویان براساس معدل امتحانات نهایی ششم متوسطه، نتایج آزمایش همگانی، و شرایط و ضوابط اختصاصی دانشگاه‌ها انجام می‌شد. این طرح شامل ارزیابی عواملی مانند نمره آزمون استعداد تحصیلی، آزمون زبان فارسی و شناخت فرهنگ ملی ایران، آزمون زبان خارجی، و شرایط اختصاصی دانشگاه‌ها بود. برای مثال، در شرایط اختصاصی دانشگاه تهران، که برای سال تحصیلی ۱۳۵۵ جمعاً ۱۶۸۷ دانشجو برای ۵۱ رشته تحصیلی منتشر شده بود، کسانی می‌توانستند برای این دانشگاه درخواست پذیرش کنند که نمره آزمون استعداد تحصیلی و آزمون زبان خارجی آنان در ردیف ۵۰ درصد کل اول شرکت‌کنندگان و نمره زبان فارسی باید در ردیف ۴۵ درصد اول کل شرکت‌کنندگان می‌بود. برخی از دانشگاه‌ها همانند فردوسی مشهد هم اقدام به بومی‌گزینی

کرده بودند. چنان‌که منطقه خراسان ۶۳۶ نفر از داوطلبان را پذیرش می‌کرد و ۶۷۴ نفر هم از داوطلبان غیربومی می‌گرفت (روزنامه/اطلاعات ۷ تیر ۱۳۵۴: ۲۲). در سال ۱۳۵۵ نیز به‌روشنی گزینش دانشجو و باتوجه به معدل کتبی ششم متوسطه اکثر داوطلبان برحسب میانگین نمره‌های خود به‌ترتیب رشته‌های پزشکی، فنی، و در مرحله بعدی علوم انسانی و پس‌از آن رشته‌های دیگر مانند زبان‌های خارجی را انتخاب کرده‌اند (روزنامه/اطلاعات ۱۶ تیر ۱۳۵۵: ۴).

حذف شرط توجه به سوابق تحصیلی و معدل امتحانات نهایی یکی از تغییرات در قوانین بود. در کنکور سال ۱۳۵۷، باتوجه به منطقه‌ای شدن امتحانات نهایی دوره متوسطه و قابل مقایسه نبودن معدل‌های امتحانات نهایی، شرط توجه به سوابق تحصیلی و معدل امتحانات نهایی در روش گزینش دانشجو حذف شد. در این سال، به‌منظور بهره‌گیری حداکثر از ظرفیت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی گزینش دانشجو، انتخاب رشته‌ها، و همچنین ارزش‌یابی توانایی‌های فکری و استعداد داوطلبان از طریق گزینش متمرکز توسط سازمان سنجش و دانشگاه‌ها به‌صورت مستقل صورت گرفت. اما تفاوت این طرح با روش‌های پیشین را می‌توان در گزینش دانشجو ناظر به رشته‌های آموزش عالی دانست، درحالی‌که روش‌های قبلی گزینش دانشجو به تحصیلات متوسطه بستگی داشت. علاوه بر این، در روش جدید، دیگر شرط معدل تنها معیار لازم نبود، بلکه آمادگی دانش‌آموزان براساس نیاز رشته‌های دانشگاهی ارزیابی می‌شد و به داوطلبان فرصت می‌داد که با احراز معلومات موردنیاز به رشته‌های موردعلاقه خود وارد شوند. درواقع، این روش دانش‌آموزانی را که معدل پایین داشتند از ورود به آموزش عالی محروم نمی‌کرد. برای اولین بار در کنکور سال ۱۳۵۷، گروه‌بندی رشته‌های تحصیلی به‌وجود آمد. در روش‌های قبلی، داوطلبان مجاز به انتخاب رشته‌های متعدد در تخصص‌های مختلف بودند، اما در روش جدید، داوطلبان باید رشته‌های تحصیلی را انتخاب کنند و ارزیابی توانایی‌ها و استعدادهایشان براساس نیاز رشته‌های دانشگاهی انجام می‌شد. در روش‌های قبلی، داوطلبان مجاز به انتخاب رشته‌های متعدد در تخصص‌های مختلف بودند، به‌طوری‌که هر داوطلب هم‌زمان می‌توانست داوطلب رشته‌های پزشکی و الهیات شود (روزنامه/اطلاعات ۱۸ خرداد ۱۳۵۷: ۵).

۵. چالش‌ها و مشکلات کنکور در عصر پهلوی

درطول دوره زمانی مشخص‌شده، کنکور با چالش‌ها و مشکلاتی روبه‌رو بوده است که برای داوطلبان و خانواده‌ها ممکن است صدمات جسمی و روانی غیرقابل جبران به‌هم‌راه داشته باشد. در ادامه به برخی از این چالش‌ها و مشکلات می‌پردازیم:

۱.۵ فشار روانی کنکور و تأثیر آن بر سلامت روان داوطلب و خانواده

کنکور در دوره پهلوی نیز با فشار روانی قابل توجهی همراه بود. رقابت شدید برای ورود به دانشگاه‌ها، انتظارات بالا از سوی خانواده و جامعه، وجود سیستم ارزش‌یابی منحصربه‌فرد، و اهمیت بالایی که به نتیجه کنکور داده می‌شد باعث فشار روانی بر داوطلبان شد. بدون شک، یکی از پی‌آمدهای کنکور آسیب‌ها و عوارضی بود که متوجه داوطلبان و خانواده‌های آنان می‌شد. از مهم‌ترین آسیب‌های روانی می‌توان به ازبین‌رفتن آرامش روحی و روانی دانش‌آموزان اشاره کرد. فشارها و آسیب‌های روانی ناشی از کنکور گاه به حوادث غیرقابل جبرانی منجر می‌شد و اگر پدیده ناگواری هم رخ نمی‌داد، اضطراب و استرس را برای داوطلب به‌هم‌راه می‌آورد، چراکه فرد سرنوشت آینده خودش را منوط به قبولی در کنکور می‌دانست. در تمامی سال‌هایی که کنکور دانشگاه تهران برگزار می‌شد جمعیت زیادی را از اقصای نقاط کشور به این حوزه‌های امتحانی می‌کشاند و داوطلبان سرنوشت و آینده خود را در گروی موفقیت در کنکور می‌دیدند. از این‌رو، کنکور آسیب‌های روانی زیادی به دنبال داشت که در برخی از آن‌ها شاید جبران‌ش سخت باشد، چراکه تمامی اطلاعات و مهارت‌های یک فرد قرار بود در یک کنکور چهارساعته به محک امتحان گذاشته شود. با برگزاری کنکورهای اختصاصی هر دانشگاه به‌خصوص دانشگاه تهران، اولین پشت‌کنکوری‌ها هم شکل گرفتند، چراکه مسئولان دانشگاه ادعا داشتند که بودجه اختصاص‌یافته از سوی دولت پاسخ‌گوی نیاز بیش از دو سه هزار دانشجو نیست؛ مسئله‌ای که بار روانی زیادی بر روی دوش داوطلبان و خانواده‌های آنان گذاشت. چنان‌که در همین کنکور دانشگاه تهران دو نفر از داوطلبان به شوک عصبی فروزفته بودند و دچار معده‌درد شدید شدند و یک نفر هم بر اثر استرس فراوان سنکوپ کرد. علاوه‌براین، در حین برگزاری کنکور، هنگامی که دکتر فرهاد، رئیس دانشگاه، خطاب به دانشجویان اعلام می‌کرد که عجله نکنند، یکی از دانشجویان پاسخ داد: «رئیس دانشگاه خیالش راحت است، اگر در کنکور نام‌نویسی کرده بود، می‌فهمید ما چه می‌کشیم» (روزنامه اطلاعات ۳ شهریور ۱۳۴۱: ۶). کنکور تأثیر روانی و جسمی منفی زیادی به‌وجود آورده بود. این‌که سرنوشت و آینده یک دانش‌آموز به‌نوعی با کنکور گره خورده بود یک بار روانی زیادی ایجاد می‌کرد، به‌طوری‌که خبرنگاری که از داوطلبان کنکور سال ۱۳۴۳ پرسیده بود اگر در کنکور موفق نشدید چه می‌کنید با پاسخ‌های نگران‌کننده‌ای روبه‌رو شده بود. یکی از آن‌ها گفته بود: «آقا خدا نکند ... کنکور زندگی من است اگر نتوانم بیچاره می‌شوم». به‌طور کلی، اکثریت داوطلبان کنکور جوانانی بودند که تنها امیدشان قبول‌شدن در دانشگاه بود. این جوانان در پاسخ

به سؤال خبرنگار، که اگر در کنکور موفق نشوند چه می‌کنند؟، پرده‌ای از یأس و ناامیدی در چهره‌شان ظاهر می‌شد و مأیوسانه اظهار می‌کردند که «نمی‌دانیم چه خواهد شد» (روزنامه اطلاعات ۲۸ تیر ۱۳۴۳: ۱۳). وضع روحی والدین دانش‌آموزان هم خیلی بهتر از فرزندانشان نبود و از عاقبت سرنوشت آن‌ها اظهار نگرانی می‌کردند. به همین دلیل، به وزارت علوم پیش‌نهاد دادند که برای آن عده از داوطلبانی که در دانشگاه‌ها و مدارس عالی پذیرفته نمی‌شوند لاقلاً امکانی فراهم آورد تا وسیله تحصیلات فنی و حرفه‌ای در رشته‌های مختلف و در سطح تکنیسین و کمک‌مهندسی فراهم کند و معتقد بودند که این مسئله علاوه بر جلوگیری از هدررفتن سرمایه انسانی کمک بزرگی هم به تأمین نیاز بخش‌های مختلف خصوصی و دولتی می‌کند (روزنامه اطلاعات ۱۶ مرداد ۱۳۴۸: ۱۲).

باتوجه به گزارش روزنامه اطلاعات، برگزاری کنکور در شهرهای مختلف، از جمله تهران، با جنب و جوش و هیجان زیادی همراه بود. از ساعت شش صبح، رفت و آمد وسایل نقلیه غیرعادی در تهران مشاهده می‌شد و حوالی حوزه‌های امتحانی دانشگاه‌های تهران جنب و جوشی دیده می‌شد. شرکت‌کنندگان در کنکور با هر وسیله‌ای که می‌توانستند خود را به حوزه‌های امتحانی منتقل می‌کردند. بازار تاکسی و تاکسی‌بار و وانت نیز در این روزها بسیار پررونق بود. نزدیک به ساعت هشت، داوطلبان به ترتیب به حوزه‌های امتحانی خود می‌رسیدند. اما برخی از داوطلبان، که بعد از ساعت هشت به حوزه‌ها رسیدند، از شرکت در کنکور محروم شدند. این تصویری از هیجان و شور و شوق داوطلبان در روز برگزاری کنکور را نشان می‌دهد. همه تلاش می‌کنند تا به موقع به حوزه‌های امتحانی برسند و شانس خود را در قبولی کنکور افزایش دهند. اما برخی از داوطلبان به دلیل تأخیر در رسیدن به حوزه‌ها این فرصت را از دست دادند. در حوزه مدرسه عالی بازرگانی،

حال یکی از داوطلبان دختر به هم خورده بود که مسئولان حوزه در اتاق رئیس مدرسه از وی پذیرایی و مواظبت می‌کردند و داوطلب اصرار و علاقه داشت بقیه امتحانات خود را نیز در همان اتاق زیر نظر مسئولین حوزه بگذراند و عقیده داشت که محل امتحان و صندلی وی برایش شگون ندارد (روزنامه اطلاعات ۱۵ مرداد ۱۳۴۸: ۴).

در دوره پهلوی، کنکور به عنوان یک مسابقه ورودی دانشگاه مشکلات و معضلاتی را برای نظام آموزشی کشور به همراه داشت. روزنامه‌ها و مطبوعات نیز این مسئله را تحت تأثیر قرار می‌دادند و در تیرهای خود به فشار روانی این مسابقه اشاره می‌کردند. تیرهایی مانند «همه راه‌ها به کنکور ختم می‌شود» و «کنکور تمام و انتظار آغاز شد» نشان می‌دهند که کنکور باعث

فشار روانی بر دانش‌آموزان و جامعه شده بود. این فشار می‌توانست تأثیرات منفی بر شرایط روانی فردی و اجتماعی داشته باشد و هم‌چنین ممکن بود جلوی نوآوری و خلاقیت دانش‌آموزان را بگیرد. بنابراین، مشاهده می‌شود که کنکور در دورهٔ پهلوی مشکلات و معضلات جدی برای نظام آموزشی کشور ایجاد کرده بود. این مسابقهٔ ورودی دانشگاه علاوه‌بر تأثیر بر شرایط روانی فردی و اجتماعی ممکن بود نوآوری و خلاقیت دانش‌آموزان را نیز محدود کند (روزنامهٔ اطلاعات ۲۰ خرداد ۱۳۵۷: ۳).

۲.۵ ناکارآمدی سیستم انتخاب دانشجویان

سیستم انتخاب دانشجویان براساس کنکور به‌نظر می‌رسید که ناکارآمد و عادلانه نبود. برخی از داوطلبان معتقد بودند که تنها امتیازات آزمون کنکور برای انتخاب دانشجویان کافی نیست و باید سایر عوامل مهم مانند توانایی‌های فردی و علاقه‌مندی‌ها نیز در نظر گرفته شود. ضمن این‌که در عصر پهلوی، نابرابری فرصت بین دانش‌آموزان از لحاظ آموزشی و اقتصادی وجود داشت. برخی دانش‌آموزان به‌دلیل عدم دسترسی به منابع آموزشی مناسب، تدریس کیفیت پایین در مدارس، و عدم امکانات لازم با مشکلات بیش‌تری در مواجهه با کنکور روبه‌رو بودند، چنان‌که دانشگاه‌ها الزامی در پذیرفتن دانشجویانی از منطقهٔ خود نداشتند و این شرایط به‌زیان دانشجویان محلی عمل می‌کرد، درواقع، به‌سبب نابرابری در سطح آموزش متوسطه، که میان استان‌های مختلف وجود داشت، بعضی از آن‌ها و خاصه استان مرکزی و شهر تهران سهم هرچه بزرگ‌تری از جای موجود در دانشگاه‌ها را به خود اختصاص می‌دادند (روزنامهٔ آیندگان ۱۹ مرداد ۱۳۴۸: ۵).

۳.۵ ناکافی بودن زیرساخت‌ها و ظرفیت دانشگاه‌ها

بسیاری از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی در عصر پهلوی با کمبود تأسیسات و تجهیزات مواجه بودند. این شامل کتاب‌خانه‌ها، آزمایشگاه‌ها، کلاس‌ها، ورزشگاه‌ها، و سایر امکانات آموزشی - ورزشی بود. این کمبودها باعث می‌شد کیفیت آموزش و یادگیری دانشجویان کاهش یابد و تجربهٔ آموزشی ضعیف‌تر شود. ازسویی دیگر، عدم تأمین منابع مالی کافی برای آموزش و پژوهش یکی دیگر از مشکلات زیرساختی در عصر پهلوی بود. این کمبود منابع مالی باعث می‌شد تا توسعه و بهبود زیرساخت‌ها به‌صورت کامل انجام نشود و نیازهای آموزشی دانشگاه‌ها را برآورده نکند. برخی از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی در عصر پهلوی با کمبود امکانات

اقامتی مواجه بودند. این موضوع باعث می شد که دانشجویان مجبور به سکونت در شرایط نامناسب و غیرقابل قبول باشند و تأثیر منفی بر تمرکز و پیشرفت تحصیلی آنان داشت. علاوه بر این، ظرفیت دانشگاه‌ها در عصر پهلوی ناکافی بود و تعداد داوطلبانی که می‌خواستند وارد دانشگاه شوند بسیار بیش‌تر از ظرفیت دانشگاه‌ها بود. این موضوع باعث شد که رقابت بین داوطلبان برای ورود به دانشگاه‌ها بسیار سخت‌تر شود.

۴.۵ عدم توجه به توان‌مندی‌های فردی و تأثیر آن بر عملکرد در آزمون کنکور

در سیستم آموزشی توجه به توان‌مندی‌های فردی دانش‌آموزان از اهمیت بالایی برخوردار است. هر فرد دارای توان‌مندی‌ها، استعدادها، و نقاط قوت خاص خود است که می‌تواند در فرایند یادگیری و پیشرفت تأثیرگذار باشد، اما متأسفانه در برخی موارد این توان‌مندی‌ها به‌درستی شناسایی و توجه به آن‌ها در فرایند آموزش و ارزش‌یابی صورت نمی‌گیرد. در عصر پهلوی، توجه به توان‌مندی‌های فردی دانش‌آموزان و ارزش‌یابی صحیح آن‌ها در فرایند آموزش وجود نداشت. این موضوع باعث شده برخی از دانش‌آموزان احساس کنند که توان‌مندی‌ها و استعدادهای خاص خود را نمی‌توانند به‌درستی بهره‌برداری کنند. عدم توجه به توان‌مندی‌های فردی می‌تواند تأثیرات منفی بر فرایند یادگیری دانش‌آموزان داشته باشد، از جمله کاهش انگیزه و علاقه به یادگیری، کاهش اعتمادبه‌نفس و احساس توانایی در فراگیری مهارت‌ها، و کاهش پیشرفت و عملکرد آن‌ها در موضوعات مختلف. در همان زمان، کنکور مخالفان زیادی داشت، به‌طوری‌که محمد توکل، که دوره تخصصی خود را در لندن گذرانده بود، معتقد بود این روش در ایران صحیح و اصولی نیست. آن‌ها معتقد بودند که برای انتخاب دانشجویان باید استعداد جوانان را در نظر گرفت و باتوجه به تعلیمات متوسطه و نمره‌های آن‌ها، آن‌ها را در جهت انجام تحصیلات عالی هدایت کرد. این نگرش مبتنی بر این بود که توان‌مندی‌ها و استعدادهای فردی باید به‌درستی شناسایی شوند و در فرایند انتخاب دانشجویان مورد توجه قرار گیرند. توکل معتقد بود که باید مثل کشورهای پیشرفته در جریان تعلیمات متوسطه استعداد جوانان مشخص و در نظر گرفته شود و باتوجه به این امر و از روی نمره‌ها، آنان را در جهت انجام تحصیلات عالی هدایت کنند (روزنامه/اطلاعات ۲۷ مرداد ۱۳۴۷: ۴). در چهارمین کنفرانس ارزش‌یابی کار دانشگاه‌ها و مدارس عالی، که اردیبهشت ۱۳۴۹ در اصفهان تشکیل شده بود، طرح ادغام کنکور دانشگاه‌ها با امتحانات نهایی ششم متوسطه پیش‌نهاد شده بود که مورد تأیید محمدرضا شاه هم

قرار گرفته بود، اما مجید رهنما، وزیر علوم و آموزش عالی، تهیه این طرح را بسیار مشکل می‌دانست و معتقد بود که باید مطالعه کافی در جزئیات و چگونگی اجرای آن صورت گیرد که بعداً مشکلاتی را به وجود نیاورد (روزنامه اطلاعات ۲۰ تیر ۱۳۴۹: ۴).

علاوه بر این، مقاله «غول کنکور به بطری بازمی‌گردد»، که در شماره ۲۰ تیر ۱۳۴۹ روزنامه اطلاعات منتشر شد، از آثار منفی کنکور در ایران انتقاد کرده است. نویسنده این مقاله معتقد بود که برای یک جوان، که در طول دوران دبستان و دبیرستان بارها در جلسات امتحان شرکت کرده و موادی را که در کنکور باید امتحان بدهد یک بار در پایان سال ششم متوسطه امتحان داده است، کنکور سراسری باید چیزی جز یک امتحان دوباره و اضافی باشد، اما نگرانی و ناامیدی فارغ‌التحصیلان متوسطه در آستانه کنکور غرور و اعتماد جوانان را متزلزل می‌کند و این ترس از غول کنکور است. نویسنده معتقد است که کنکور چیزی جز دوباره‌کاری نیست، زیرا وقتی دانش‌نامه دوران دبیرستان به افراد داده می‌شود این به این معناست که صلاحیت دانش‌آموز برای ورود به مرحله دانشجویی تأیید شده است و برگزاری امتحانات در همین سطح و با همین دروس نشان می‌دهد که دانشگاه‌های کشور برای امتحاناتی که رد مراحل قبلی از دیپلم‌ها به عمل آمده و براساس آن دیپلم به دست آن‌ها داده شده است چندان اعتباری قائل نیستند. این مقاله نگرانی‌ها و انتقاداتی را درباره کنکور سراسری بیان می‌کند و معتقد است که این آزمون ممکن است برای برخی از دانش‌آموزان احساس ترس و ناامیدی را به هم‌راه داشته باشد (روزنامه اطلاعات ۲۰ تیر ۱۳۴۹: ۲).

۵.۵ تأثیر عدم توازن بین آموزش و ارزش‌یابی بر فرایند یادگیری

در سیستم آموزشی، آموزش و ارزش‌یابی دو عنصر اساسی هستند که باهم تعامل دارند و برای بهبود فرایند یادگیری دانش‌آموزان بسیار حائز اهمیت هستند. آموزش به عنوان فرایند انتقال دانش و مهارت‌ها به دانش‌آموزان و ارزش‌یابی به عنوان ابزاری برای اندازه‌گیری و ارزیابی پیشرفت و عملکرد دانش‌آموزان درک می‌شوند، اما عدم توازن بین آموزش و ارزش‌یابی می‌تواند تأثیرات منفی بر فرایند یادگیری دانش‌آموزان داشته باشد. این عدم توازن ممکن است به دلیل تفاوت در روش‌ها، اهداف، و انتظارات آموزشی و ارزش‌یابی باشد. برای مثال، در برخی موارد، آموزش ممکن است بر روی حفظ و تکرار اطلاعات تمرکز کند، در حالی که ارزش‌یابی بر تفکر انتقادی و توانایی‌های عملی دانش‌آموزان تمرکز داشته باشد. این تفاوت‌ها می‌تواند

باعث ایجاد ناهماهنگی و عدم توازن در فرایند یادگیری شود. ناکارآمد کردن نظام آموزشی کشور یکی دیگر از تبعات کنکور است، زیرا دانش آموز به جای این که با فراغ بال بتواند مهارت های درسی و عملی را بیاموزد باید مهارت تست زنی پیدا کند. در دوره پهلوی دوم، داوطلبانی که نمره قبولی را نیاورده بودند نگران وضع خود بودند، چرا که می گفتند راه زندگی خود را نمی دانند. از یک طرف، تحصیلات آن ها حرفه ای نبوده که در کارگاه یا مؤسسه صنعتی استخدام شوند و سرمایه ای هم برای شروع کار نداشتند. از طرفی، مؤسسات دولتی هم استخدام آن چنانی نمی کردند. همین امر بر مشکلات این متقاضیان کنکور افزوده بود (روزنامه/اطلاعات ۲۱ مرداد ۱۳۴۳: ۱۳)، اگرچه در سال ۱۳۴۸ از طرف تعلیمات حرفه ای برنامه ای مدون شد تا دیپلمه هایی که وارد دانشگاه نمی شدند تعلیمات حرفه ای دیده و آماده کار در کارخانجات شوند. برنامه آموزش حرفه ای در مدارس متوسطه عمومی، که تحت عنوان آموزش جامع مختلط نظری حرفه ای تهیه شده بود، قرار بود به دو صورت عملی شود. یکی از این برنامه ها ایجاد رشته های حرفه ای در دبیرستان های کامل متوسطه و دیگری ایجاد سیکل دوم آموزش حرفه ای بود برای دبیرستان هایی که فقط دارای سیکل اول متوسطه عمومی بودند (روزنامه/اطلاعات ۱۱ مرداد ۱۳۴۸: ۴).

در دوره پهلوی، بسیاری از کارشناسان و والدین با این نظر موافق بودند که کنکور سراسری نماینده واقعی معلومات و شایستگی دیپلمه های شرکت کننده نبود و به نوعی بخت آزمایی بود. آن ها معتقد بودند که ورود به دانشگاه ها از طریق کنکور نمی توانست تضمین کننده داشتن اطلاعات بیش تر یا شایستگی بیش تر نسبت به ناکام مانده ها باشد. والدین نیز کنکور را دروازه ورود به خوش بختی و کعبه آمال می دانستند. آن ها امیدوار بودند که با ورود فرزندان شان به دانشگاه غمی در زندگی خود نداشته باشند و به آرزوهای شان برسند. در کنکور سال ۱۳۵۰، والدین یکی از داوطلبان درباره کنکور پسرش می گوید: «زندگی ما است، همین یک پسر که با چه خون دلی بزرگش کردم و امسال دیپلمش را در رشته طبیعی گرفت. حالا اگر او بتواند وارد دانشگاه شود، دیگر غمی در زندگی نخواهم داشت و به آرزویم رسیده ام» (روزنامه/اطلاعات ۲۳ تیر ۱۳۵۰: ۵). این نگرش ها و اعتقادات نشان می دهند که در دوره پهلوی، کنکور سراسری به عنوان یک روی داد مهم و تأثیرگذار در زندگی افراد در نظر گرفته می شد. امیدواری و انتظار برای ورود به دانشگاه و تحقق آرزوها از جمله عواملی بودند که این روی داد را برای افراد مهم می کرد.

۶. حذف کنکور در دوره پهلوی: ایده‌ها و تلاش‌های مسئولان وزارت علوم

برای کاستن از پی‌آمدهای روانی آزمون ورودی دانشگاه‌ها، مسئولان امر درصدد حذف کنکور برآمدند. نخستین جرقه‌های حذف کنکور به سال ۱۳۴۷ برمی‌گردد. در این سال، هویدا، که از کنکور دانشگاه تهران بازدید می‌کرد، قول حذف کنکور را داده بود (روزنامه/اطلاعات ۲۱ مرداد ۱۳۴۷: ۲۰). مجید رهنما، وزیر علوم و آموزشی عالی، هم از تغییر ترتیب کنکور دانشگاه‌ها خبر داد. هم‌چنین، برای مطالعه وضع کنکور در ایران کارشناسان خارجی وارد کشور شدند. وزیر علوم در حین تصحیح اوراق کنکور اظهار کرد که درصدد تهیه کارتی برای محصلان کلاس ششم سراسر کشور هستند و سوابق تحصیلی سیکل و دوم دبیرستان را در آن ثبت می‌کنند و با در نظر گرفتن جوانب و امکانات و استفاده از نظریات کارشناسان و متخصصان و مطالعه سیستم‌هایی که در دانشگاه‌های ایران در جریان است بهترین طریقه را برای انتخاب داوطلبان دانشگاه انتخاب می‌کنند (روزنامه/اطلاعات ۲۶ مرداد ۱۳۴۷: ۲۱).

به‌هر حال، کنکور و معضلات ناشی از آن باعث شد تا وزارت علوم مشغول بررسی طرح لغو کنکور دانشگاه‌ها و جای‌گزین کردن امتحانات ششم متوسطه باشد که از سوی محمدرضاشاه صادر شده بود. براساس این طرح امتحانات سال ششم متوسطه تکلیف دانش‌آموز هم درمورد گرفتن دیپلم او و هم درمورد پذیرش او در دانشگاه و هم رشته موردعلاقه او روشن می‌شد. طرح وزارت علوم با همکاری وزارت‌خانه آموزش و پرورش تهیه شده بود (روزنامه/آیندگان ۱۸ تیر ۱۳۴۹: ۱۱). براساس این طرح، تکلیف فارغ‌التحصیلان سال ششم متوسطه سال‌های گذشته، که داوطلب ورود به دانشگاه‌ها بودند، موردسؤال بسیاری از داوطلبان بود. تا این‌که وزارت علوم پاسخ داد که در امتحانات سال ششم متوسطه سال ۱۳۴۹ در هر حوزه امتحانی کلاس ششم دو سالن وجود خواهد داشت. یکی برای دانش‌آموزانی که در حین تحصیل بودند و دیگری برای فارغ‌التحصیلان سال ششم که ترک تحصیل کرده بودند و داوطلب ورود به دانشگاه بودند. درحقیقت، این دسته باوجودی که دیپلم خود را گرفته بودند، اما برای بار دوم و بیش‌تر باید به‌خاطر ورود به دانشگاه کلاس ششم را امتحان می‌دادند (روزنامه/اطلاعات ۱۸ تیر ۱۳۴۹: ۴).

طرح دیگری که سازمان آزمون‌شناسی فراهم کرده بود طرح پایه‌گذاری امتحانات ملی با هدف آزمایش فارغ‌التحصیلان و مؤسسات عالی آموزشی بود. هدف این آزمایش، دادن گواهی صلاحیت کار به فارغ‌التحصیلان برای رشته‌های معین و سازمان‌های مشخص بود. سازمان با فراهم کردن این طرح درواقع توصیه‌های کنفرانس ارزیابی شیراز را، که در ۱۵ اردیبهشت ۱۳۴۸

برگزار شده بود، می‌خواست به مرحله اجرا درآورد. هدف اساسی این طرح این بود که در دانشجویان تمرکز ذهنی و فکری به وجود آورد و توجه آن‌ها را به افزایش کیفیت معلوماتشان بیش از پیش جلب کند و فقط هدف گرفتن مدرک لیسانس و دکتری نباشد (روزنامه آیندگان ۱۸ تیر ۱۳۴۹: ۱۲)، اما این طرح‌ها نواقص بی‌شماری داشتند و تلاش‌های وزارت علوم برای لغو کنکور هم به جایی نرسید. چنان‌که کنکور سال ۱۳۴۹ هم به‌مانند سایر کنکورهای عصر پهلوی برگزار شد (روزنامه اطلاعات ۱۸ تیر ۱۳۴۹: ۴).

بعد از موافقت محمدرضا شاه با لغو مقررات کنکور، طرح مربوط به جای‌گزین کردن شیوه جدید امتحانات سال آخر متوسطه به جای کنکور از سال ۱۳۵۰ قرار بود به‌صورت آزمایشی به مرحله اجرا گذارده شود. این خبر برای عده فراوانی از داوطلبان بسیار امیدوارکننده بود، چراکه جوانی که در طی دوران دبیرستان بارها در جلسه امتحان شرکت کرده و موادی را که در کنکور باید امتحان دهد یک بار در پایان سال ششم متوسطه امتحان داده بود قاعدتاً نباید کنکور را چیزی جز یک امتحان دوباره و اضافی تلقی کند، اما در هنگام برگزاری کنکور کاملاً برعکس است و کنکور را به منزله سدی تلقی می‌کند که بر دروازه دانشگاه‌ها وجود دارد. درواقع، ترس از غول کنکور یک اضطراب و ترس زیادی را به جان داوطلبان و خانواده‌های آنان می‌اندازد. از این‌رو بسیاری معتقد بودند که کنکور در نفس امر چیزی جز دوباره‌کاری نیست، زیرا وقتی پایان‌نامه دوران دبیرستان کسب می‌شود به منزله تصدیقی است که صلاحیت دانش‌آموز را برای انتقال به مرحله دانشجویی تأیید می‌کند. ازسویی، به دلیل این‌که امکان پذیرفتن کلیه فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه در دانشگاه‌ها وجود نداشت، چاره‌ای جز برقراری کنکور باقی نمی‌ماند. اما انتخاب افراد براساس کارنامه امتحانات ششم متوسطه هم خیلی قابل قبول به نظر نمی‌رسید، چراکه این امتحانات براساس یک شیوه واحد در سراسر کشور صورت نمی‌گرفت. بنابراین، زمانی می‌توان نتایج امتحانات سال ششم متوسطه را به عنوان مأخذ معتبر و منصفانه‌ای در انتخاب داوطلبان تحصیلات عالی قبول کرد که این امتحانات در تمام کشور به صورت سراسری و یک‌نواخت و در یک سطح برگزار می‌شد. بنابراین، به نظر می‌رسید طرحی که وزارت علوم برای لغو کنکور تدوین کرده بود هم در این جهت بوده است. درواقع، وزارت می‌خواست با همکاری وزارت آموزش و پرورش ترتیبی بدهد که امتحانات پایان دوره متوسطه در تمام کشور مثل کنکور سراسری در یک زمان و بر مبنای سؤالات یک‌دست و یک‌سان صورت بگیرد و تصحیح اوراق امتحانی هم به شیوه یکسانی صورت گیرد تا در همین مرحله هم نتیجه پایانی دوره متوسطه انجام گیرد و هم نیازی به تجدید امتحانات در مرحله کنکور نباشد.

محمدرضا شاه پهلوی در کنفرانس آموزشی رامسر در تیر ۱۳۴۹ دربارهٔ حذف کنکور گفته بود که ابتدا باید دبیرستان‌ها را درست کرد و آنگاه کنکور را از بین برد. از این رو، به وزیر علوم دستور می‌دهد تا طرح جامعی برای حذف کنکور تهیه کند. محمدرضا شاه در همین جلسه اشاره دارد که در آینده میانگین نمره‌های دبیرستان جای کنکور را می‌گیرد (روزنامه/اطلاعات ۲۸ تیر ۱۳۴۹: ۴). این مسئله در مطبوعات هم بازتاب زیادی پیدا کرد، چنان‌که تیتروایی با عنوان «سال آخر کنکور سراسری» منتشر شده بود. بنابر این طرح، قرار بود از سال ۱۳۵۱ هریک از دانشگاه‌ها و مدارس عالی برای خود کنکوری جداگانه برگزار کنند و این شیوه تازمانی که مسئلهٔ کنکور به کلی از میان برود ادامه داشت (روزنامه/اطلاعات ۲۳ تیر ۱۳۵۰: ۵)، چنان‌که در کنفرانس آموزشی رامسر در سال ۱۳۵۰ محمدرضا شاه دستور داد که میزان معلومات و معدل محصلان دبیرستان در چهارسالهٔ آخر محاسبه گردد و چنان‌چه دانش‌آموزی معدل موردنظر را در این چهار سال کسب کرد بدون کنکور به دانشگاه راه یابد (روزنامه/اطلاعات ۲۸ تیر ۱۳۵۰: ۲۰).

در جهت حذف کنکور و استفاده از سوابق تحصیلی برای ورود به دانشگاه‌ها برخی از مراکز آموزش عالی اقداماتی هم انجام دادند، چنان‌که دانشگاه پهلوی شیراز برای سال تحصیلی ۱۳۵۲-۱۳۵۳ دانشجویان خود را براساس سوابق تحصیلی آنان در پنج سال اول دبیرستان و بر مبنای نمره‌های کتبی ششم متوسطه از میان دارندگان گواهی نامهٔ دورهٔ کامل متوسطه در رشته‌های طبیعی و ریاضی و ادبی گرفت. البته ناگفته نماند که برای اجرای درست این مسئله کلیهٔ ادارات آموزش و پرورش شهرستان‌ها باید هنگام اعلام نتایج امتحانات کلاس‌های ششم متوسطه یک نسخه از لیست قبول‌شدگان را، که شامل مشخصات و ریزنمره‌های آن‌ها بود، به تفکیک رشته و دبیرستان به دانشگاه موردنظر ارسال می‌کردند. کلیهٔ دبیرستان‌ها بعد از اعلام نتایج امتحانات نهایی باید نسبت به تکمیل کارنامهٔ ششم متوسطهٔ دانش‌آموزان در اسرع وقت اقدام می‌کردند تا داوطلبان تحصیل در دانشگاه بتوانند کارنامه‌های خود را در هنگام ثبت‌نام داشته باشند (ساکما، سند ۲۹۷/۷۶۶۰). با وجود این، کنکور مورد مخالفت بسیاری از افراد و گروه‌ها بود. نشریهٔ پیک خجسته در شمارهٔ ۲۵ تیر ۱۳۵۱ مقاله‌ای تحت عنوان «کدام یک مقصود دانش‌آموز یا روش آموزشی» کنکور در ایران را به نقد می‌کشید. نویسندهٔ مقاله کنکور را اهانتی آشکار به شیوهٔ تعلیمات آموزشی در سطح دبیرستان‌ها می‌داند. نویسندهٔ مقاله کنکور را برای جوان ایرانی، که در مقابل نخستین دشواری اجتماعی قرار می‌گیرد، یأس‌آمیز توصیف می‌کند، زیرا معتقد است از حدود هشتاد هزار نفر دیپلمه تنها شش تا هشت هزار نفر به دانشگاه‌ها و مدارس عالی پذیرفته

می‌شوند و افرادی که قبول نمی‌شوند باید «داغ باطله و سرخوردگی فردای زندگی خویش را بر پیشانی قبول کنند» (روزنامه پیک خجسته ۲۵ تیر ۱۳۵۱: ۱).

در جریان برگزاری کنکور سال ۱۳۵۲، از وزیر علوم و آموزش عالی سؤالی مبنی بر نحوه برگزاری کنکور در سال‌های آینده پرسیده شده بود که وی پاسخ داد: «سیستم فعلی نهایت صحت امانت و دقت را در بر دارد و با آماری که گرفتیم داوطلبان سال‌های گذشته نیز اکثراً بدان معتقدند و به این ترتیب تازمانی که سیستم بهتری پیدا نکنیم سبک کار را تغییر نمی‌دهیم». این درحالی است که یکی از صاحب‌نظران کنکور معتقد بود که سیستم کنونی کنکور آزمایش حافظه است نه دانش شرکت‌کنندگان (روزنامه اطلاعات ۱۶ تیر ۱۳۵۲: ۱۲). هم‌زمان با کنکور سال ۱۳۵۶ و بالا رفتن تب رقابت علمی بار دیگر موضوع حذف کنکور نقل محافل علمی شد. قاسم معتمدی، وزیر علوم، در گفت‌وگویی با روزنامه اطلاعات اعلام کرده بود که سال آینده (۱۳۵۷) کنکور برگزار نخواهد شد و معدل کتبی امتحان نهایی سال ششم متوسطه شرط ورود به دانشگاه است. او معتقد بود که پذیرش در دانشگاه‌ها ظرف دو سال گذشته ارتباط مستقیمی با نمره‌های امتحانات کتبی ششم متوسطه داشته است و امتحانات آزمون همگانی شانس پذیرش را زیاد نکرده است؛ بنابراین، لزومی ندارد که داوطلبان بی‌شماری را جمع کرد و از آن‌ها آزمایش همگانی گرفت (روزنامه اطلاعات ۵ مرداد ۱۳۵۶: ۴). در کنفرانس آموزشی رامسر، وزارت آموزش و پرورش موظف شده بود که از سال ۱۳۵۷ امتحانات نهایی فارغ‌التحصیلان نظام جدید آموزشی را با همکاری وزارت علوم و آموزش عالی و سازمان سنجش آموزش کشور و با استفاده از موازین آزمون‌سازی طوری ترتیب دهد که برای اعطای گواهی‌نامه پایان تحصیلات متوسطه و نیز ورود به دانشگاه مورد استفاده قرار گیرد (ساکما، سند ۲۲۰/۱۵۸۱۲)، اما فقدان زیرساخت لازم برای جای‌گزین کنکور و عدم یک طرح مناسب با نظام آموزشی کشور طرح‌های لغو کنکور را به نتیجه نرساند.

۷. نتیجه‌گیری

در عصر پهلوی دوم، مسئله عدم تناسب میان ظرفیت دانشگاه‌ها و تعداد داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها پس از برگزاری کنکور به فضای آموزشی کشور باز شد. درابتدا، کنکور در سطح دانشکده‌ها و دانشگاهی برگزار می‌شد و سپس به صورت سراسری و متمرکز تغییر کرد. از همان زمان برگزاری کنکور، تأثیرات اجتماعی و روانی زیادی بر جوانان و خانواده‌های آنان گذاشت و یک تهدید جدی برای نظام آموزشی کشور شد. باتوجه به این وضعیت، تلاش‌هایی

برای حل این مسئله آغاز شد. در سال ۱۳۴۸، وزارت علوم طرحی را ارائه داد که با همکاری وزارت آموزش و پرورش برای لغو کنکور و جای‌گزین کردن آن با سوابق تحصیلی تهیه شده بود. این طرح تأیید محمدرضاشاه پهلوی را نیز به‌دست آورد. اما متأسفانه این طرح هرگز به‌سرانجام نرسید و تلاش‌های دولت در سال‌های بعد برای حذف کنکور نیز به‌دلایل مختلفی مانند فقدان زیرساخت‌ها و بسترهای لازم به نتیجهٔ مطلوب نرسید و تأثیرات اجتماعی و روانی زیادی بر جوانان و خانواده‌های آنان گذاشت و نیاز به یک راه حل مناسب برای حل این مسئله احساس می‌شد. اما به‌دلایل مختلفی مانند فقدان زیرساخت‌ها و بسترهای لازم طرح‌ها برای حذف کنکور به نتیجهٔ مطلوب نرسیدند.

کتاب‌نامه

- آرشیو سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی (ساکما)، سند ۲۲۰/۱۵۸۱۲، ۲۹۷/۷۶۶۰، ۲۹۷/۴۹۵۷۳.
- روزنامهٔ آیندگان (پنج‌شنبه ۱۶ مرداد ۱۳۴۸)، ش ۴۹۸.
- روزنامهٔ آیندگان (۱۹ مرداد ۱۳۴۸)، ش ۵۰۰.
- روزنامهٔ آیندگان (شنبه ۱۸ تیر ۱۳۴۹)، ش ۷۷۴.
- روزنامهٔ آیندگان (شنبه ۱۶ تیر ۱۳۵۲)، ش ۱۶۶۸.
- روزنامهٔ آیندگان (شنبه ۷ تیر ۱۳۵۴)، ش ۲۲۵۶.
- روزنامهٔ اطلاعات (پنج‌شنبه ۱ شهریور ۱۳۴۱)، ش ۱۰۸۷۸.
- روزنامهٔ اطلاعات (شنبه ۳ شهریور ۱۳۴۱)، ش ۱۰۸۷۹.
- روزنامهٔ اطلاعات (دوشنبه ۱۲ شهریور ۱۳۴۱)، ش ۱۰۸۸۷.
- روزنامهٔ اطلاعات (چهارشنبه ۱۹ تیر ۱۳۴۲)، ش ۱۱۱۳۷.
- روزنامهٔ اطلاعات (سه‌شنبه ۹ تیر ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۲۵.
- روزنامهٔ اطلاعات (دوشنبه ۱۵ تیر ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۲۹.
- روزنامهٔ اطلاعات (چهارشنبه ۲۴ تیر ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۳۶.
- روزنامهٔ اطلاعات (پنج‌شنبه ۲۵ تیر ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۳۷.
- روزنامهٔ اطلاعات (شنبه ۲۷ تیر ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۳۸.
- روزنامهٔ اطلاعات (یک‌شنبه ۲۸ تیر ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۳۹.
- روزنامهٔ اطلاعات (یک‌شنبه ۱۱ مرداد ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۵۰.
- روزنامهٔ اطلاعات (سه‌شنبه ۲۰ مرداد ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۵۸.

۱۱۸ جستارهای تاریخی، سال ۱۵، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۳

- روزنامه اطلاعات (چهارشنبه ۲۱ مرداد ۱۳۴۳)، ش ۱۱۴۵۹.
- روزنامه اطلاعات (دوشنبه ۷ مرداد ۱۳۴۷)، ش ۱۲۶۴۸.
- روزنامه اطلاعات (دوشنبه ۲۱ مرداد ۱۳۴۷)، ش ۱۲۶۶۰.
- روزنامه اطلاعات (شنبه ۲۶ مرداد ۱۳۴۷)، ش ۱۲۶۶۴.
- روزنامه اطلاعات (یکشنبه ۲۷ مرداد ۱۳۴۷)، ش ۱۲۶۶۵.
- روزنامه اطلاعات (شنبه ۱۱ مرداد ۱۳۴۸)، ش ۱۲۹۵۵.
- روزنامه اطلاعات (پنجشنبه ۱۶ مرداد ۱۳۴۸)، ش ۱۲۹۶۰.
- روزنامه اطلاعات (شنبه ۱۸ مرداد ۱۳۴۸)، ش ۱۲۹۶۱.
- روزنامه اطلاعات (یکشنبه ۱۹ مرداد ۱۳۴۸)، ش ۱۲۹۶۲.
- روزنامه اطلاعات (پنجشنبه ۱۸ تیر ۱۳۴۹)، ش ۱۳۲۳۸.
- روزنامه اطلاعات (یکشنبه ۲۸ تیر ۱۳۴۹)، ش ۱۳۲۴۶.
- روزنامه اطلاعات (چهارشنبه ۲۳ تیر ۱۳۵۰)، ش ۱۳۵۴۴.
- روزنامه اطلاعات (دوشنبه ۲۸ تیر ۱۳۵۰)، ش ۱۳۵۴۸.
- روزنامه اطلاعات (سه‌شنبه ۲۷ تیر ۱۳۵۱)، ش ۱۳۸۵۱.
- روزنامه اطلاعات (شنبه ۱۶ تیر ۱۳۵۲)، ش ۱۴۱۴۴.
- روزنامه اطلاعات (دوشنبه ۲۵ تیر ۱۳۵۲)، ش ۱۴۱۵۲.
- روزنامه اطلاعات (چهارشنبه ۱۶ تیر ۱۳۵۵)، ش ۱۵۰۵۵.
- روزنامه اطلاعات (چهارشنبه ۵ مرداد ۱۳۵۶)، ش ۱۵۳۷۳.
- روزنامه اطلاعات (پنجشنبه ۱۸ خرداد ۱۳۵۷)، ش ۱۵۶۳۱.
- روزنامه اطلاعات (شنبه ۲۰ خرداد ۱۳۵۷)، ش ۱۵۶۳۲.
- روزنامه اطلاعات (شنبه ۲۰ تیر ۱۳۴۹)، ش ۱۳۲۳۹.
- روزنامه اطلاعات (سه‌شنبه ۷ تیر ۱۳۵۴)، ش ۱۴۷۴۴.
- روزنامه پیک نجسته (یکشنبه ۲۵ تیر ۱۳۵۱)، س ۲۳، ش ۹۹۸.
- روزنامه کوشش (پنجشنبه ۱۶ مرداد ۱۳۴۸)، ش ۱۱۲۱۱.
- مصوبات مجلس شورای ملی، قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی (۱۳۴۶/۱۱/۳۰)، دوره ۲۲، ش ۱، ج ۱.